

Väittelyä.

Professori Martti Rapolan arvostelun johdosta.

En tiedä, onko soveliaista perästäpäin esittää puolusteluja tai huomautuksia sellaisen tutkimusyrityksen arvostelusta, joka on esitetty opin näytteenä ja jota on ollut tilaisuus suullisesti puolustaa, varsinkaan kun arvostelija voi esiintyä virallisen vastaväittäjän arvovallalla. Mutta kun prof. MARTTI RAPOLA arvostellessaan Virittäjässä 1943 ss. 340—347 Vehmaan kihlakunnan kylien nimien tutkimuskoettani on tuonut esiin sellaisiakin seikkoja, joista ei suullisessa väittelyssä ole ollut puhetta, ja kun eräissä toisissa tapauksissa puolusteluni nähtävästi ei ole tehonnut, rohkenen pyytää Virittäjän palstoilta tilaa voidakseni selventää sekä eräitä arvostelussa esiin tuotuja yksityiskohtia että myös tutkimusalaa koskevia periaatteellisia näkökohtia. Tällaisten ongelmien selvittelystä luulen olevan jotain hyötyä tämän karikkoisen väylän vastaisille aukaisijoille. Seuraavassa en halua lainkaan puuttua vastaväittäjän yleisarvosteluun.

Ensiksikin voin vain kiitollisena merkitä ne huomautukset tutkimukseni äännehistoriallisesta puolesta, mitä sellainen tämän alan erikoistuntija kuin prof. R. on esittänyt. Haluan kuitenkin tähdentää sitä, että kosketellut tapaukset ymmärtääkseni järjestään ovat epäselviä ja ne on julkaisussa useimmissa tapauksissa sellaisiksi leimattu joko sanoin tai kysymysmerkein. Niin on esim. *Torre* nimi esitetty äänneellisesti ja etymologisesti epäselväksi, vaikka on lausuttu se mahdollisuutta, että nimi voisi olla mon. genetiivi. Kun *Torren* kylän ja *Torlahden* kartanon välillä aikoinaan on ollut selvä topografinen yhteys, olen tullut ajatelleeksi sellaista mahdollisuutta, että *Torra* ~ *Torri* ~ *Torro* nimi olisi ollut loppuheittoinen jo ennen **Torðe* nimen nimen syntymistä ja että pääte olisi liitetty siihen (vrt. Agr. *swrdhen*). Samoin *Väättäinen* nimen äännepalautus, jonka ajatus ei alunperin ole omani, on esitetty kysymysmerkein. *Petes* sanan yhteyttä *petäjäs* sanan kanssa en haluaisi epäillä. Se, että *t* on jäänyt geminoitumatta, näyttää olevan niitä kielellisiä ongelmia, jotka eivät helposti antaudu ratkaistaviksi; *j:n* häviäminen on kai johtunut tavun painottomuudesta. *Lajo* nimen

äänneasun palautus on perustunut asiakirjamerkintään, joka tosin ei ole vanhin, mutta ei myöskään vanhimpia niin paljon nuorempi, ettei kirjurilla vielä silloin olisi voinut olla käsitystä nimen alkuasusta, varsinkin kun asiakirjat ovat kokonaan erilaatuisia. Niinpä kymmenysveroluettelon tekijällä näyttää olleen suurempi paikkakunnan tuntemus kuin maakirjojen laatijalla. K. o. nimen äännekehitys on esitetty v:n 1556 merkintä lähtöasuna, ei varmana. Myönnän, että se ei ole odotuksen mukainen, ja alkuaan olenkin ajatellut alkuasua **lājojoki*, josta nimityypistä minulla on useita vertailuaineita. Mutta kun tässäkin tapauksessa ensi tavun vokaali voisi herättää epäilystä ja kun tähän asuun ei saada viitteitä asiakirjoista, olen siitä luopunut. Nämä tapaukset osoittanevat, että paikannimet eivät aina mahdu äännehistorian tavallisiin kaavoihin, ja olisin kiitollinen, jos niistä esitettäisiin tyydyttävämpi selvitys, kuin mitä olen voinut antaa. *Orivo*, *Kainu* ja *Syttyä* nimistä taas olen jo suullisessa väittelyssä ilmoittanut yhtyvänä vastaväittäjän käsitykseen. Näihin voisi kuulua myös *Vellua*. Näiden verraten harvojen tapausten perusteella en käsi- kirjoituksen painoon joutuessa ollut asiasta vielä riittävästi vakuuttunut, ja saanekin siihen palata tutkimuksen toisessa osassa, jossa tulee esille muutamia lisätapauksia samasta nimityypistä. Mutta mitä näiden nimien äänteelliseen ja etymologiseen puoleen tulee, esitykseni ei ainakaan *Kainu* ja *Orivo* nimien kohdalta joudu ristiriitaan tämän käsityksen kanssa. Ei se estä esim. *Orivo* nimeä Ojansuun mukaan palauttamasta aikaisempaan asuun **orjuvoi*, joka luonnollisesti on *Orjuva* nimen johdannainen. Miten viimeksi mainittu on syntynyt, on eri asia. Tämä käsitys ei myöskään vaikuta näiden nimien etymologiseen selitykseen, pikemminkin vahvistaa ajatustani *Kainu* nimestä, joka minun käsittääkseni, samoin kuin *Orju* ~ *Orjuva* varmasti, on alkuaan ollut deminutiivi. Käsitykseni *Syttyä* nimestä tässä valossa kyllä hieman muuttuu. *Sytyt* ~ *Syttyä* olisi verrattavissa sanaan *sytyt* eikä todistaisi *sytytyä*, *sytytyn* verbin olemista vanhastaan lounaismurteissa. Päinvastoin kuin edellisessä tapauksessa minun on vaikea yhtyä käsitykseen *lokalahden* > *lokalahen* muutoksesta siittäkin huolimatta, että Maskusta voidaan osoittaa nimi *ohēsār* << *ohden-sāri*. Ainakin Vakka-Suomen alueella genetiivi *lahe(n)* tuntuu oudolta. Miksi tämä asu ei olisi jäänyt kansankieleen kuten *ohēsār*, vaan lausutaan säännöllisesti *lahre*, *lahde!* En myöskään voi uskoa *mennäinen* asun alkuperäisyyttä nimessä *Männäinen* jo etymologisestakaan syystä. Ei kai arvostelijakaan halua yhdistää nimeä verbiin *mennä*, *menen*. Ja mitä taas merkitsisi nomini **mennä* tai **mentä*? Kansankielessä joskus käytetty *mennäinen* olisi kyllä pitänyt merkitä sulkeisiin, siksi yksilöllisesti sitä käytetään, enkä pitäisi sitä sen ihmeellisempänä kuin että *pää* yksilöittäin voidaan lausua: *pē*. Palautus *korppine* < *korpiainen* on mahdollisesti osunut väärään (asiakirjamerkintöjä ei valitettavasti ole hallussani, mutta muistelen nimen kirjoitetun: *Korpias!*), mutta eikä sitten myöskään Vehmaan kylien nimiä *Laittinen* ja *Rauttinen* voida palauttaa *laittainen* ja *rauttainen* asuihin? Onko useat 1500-luvun Rauttiaiset, Rautiaiset merkinnot (joista tarkemmin teokseni II osassa) leimattava kirjurin etymologioinneiksi? Kiisteleminen *Lopmeri* nimen alkuasusta tuntuu minusta riidalta paavin parrasta, kun ei ole mitään varmaa keinoa päästä siihen käsiksi. Mahdollisesta kirjurin etymologioinnista ei kai tutkijalla ainakaan tässä tapauksessa voi olla muuta kriteeriä kuin jotkin todennäköisyyssyyt. **Loppimeren* puolella niitä on kaksi: paikka on kolkassa, »lopussa», ja Loppi-nimiä tunnetaan muualtakin, **Loppumeren* puolella kolme: paikka on meren »lopussa», sana *loppu* on paikkakunnan elävässä kielessä vielä tänäpäivänä (kun taas *loppi* on tuntematon appellatiivina ja nimistöissä) ja nimi on kirjoitettu *Loppumeri* 1500-luvulla useampaan kertaan. Kirjurilla on kai täytynyt tällöin vielä olla suurempi mahdollisuus kuin meidän aikalaisillamme ainakin vaistota, jos ei ehkä tietää nimen alkuasua. Kummassakin tapauksessa nimen alkuperä johtaa kutakuinkin samaan.

Nimien etymologioinnista olen periaatteellisesti samalla kannalla kuin prof. R., vieläpä rohkenisin mennä askelta pitemmällekin. Tarkkaan otettuna niiden alkuperää ei milloinkaan voida varmasti sanoa, ei edes todeta, onko *Korpi* tullut korvesta ja *Lakki* lahdesta. Paikannimiä voidaan vain verrata muihin, äänteellisesti ja asiallisesti mahdollisiin kielen aineksiin, ja tätä periaatetta onkin pyritty k.o. tutkimuskokeessa noudattamaan. Mutta käsittääkseni juuri sen vuoksi tutkijan onkin tarjottava mahdollisuuksien mukaan verrattaviksi kaikki ne kielen ainekset, joista voi olla jotain apua nimen ymmärtämiseen, eikä vain appellatiiveja vaan myös propreja: sukunimet, henkilöiden etunimet, kotieläinten nimet, joiden syntymiseen taas on

voinut olla erilaisia syitä: deskriptiivisyys, onomatopoeettisuus, väri jne. Yliopiston taholta on eri kertoja pidetty tärkeänä paikannimien etymologista käsittelyä, ja siksi olenkin tässä suhteessa pyrkinyt käyttämään kaikkia vertailuaineiksia, niin pitkälle kuin äänteellisesti ja asiallisesti on näyttänyt mahdolliselta. Eri asia on, mikä kielen aines missäkin tapauksessa on todella ollut nimen aiheena. Mitenkä muuten olisi nimien äänteellinenkään selvittely eri tapauksissa mahdollista, ellei tutkijalla olisi mitään kuvaa sen asiassällyksestä, ehkä ei edes, onko nimi alunperin ollut suomalainen vai ruotsalainen?

Moitetta, etten yleensä ole tavoittanut muuta vertailuaineistoa kuin paineista sanakirjoista saatavaa, niinkin paljon yleistettyä kuin prof. R. sen on esittänyt, en katsoisi kohtuulliseksi, koska kuitenkin olen tutkittujen nimien kohdalta tarkastanut Sanakirjasäätiön kokoelmat. Se seikka, että lähteen lyhennysmerkinässä SKS on tapahtunut valitettava sekaannus Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokoelmia tarkoittavan kanssa, joka ehdys on tietysti johtunut kummankin laitoksen nimien alkukirjaimien samuudesta, on eri asia, ja se on selvitetty väitöstilaisuudessa. En tietysti voi taata, ettei yhtä ja toista ole jäänyt huomaamatta, mutta eri asia on, onko sitä tavoitettukaan. Eräiden sanojen (*kolla*, *pieto*) levineisyystietoja olisi ollut tarpeen saada käsikirjoituksen valmistumisasteella, mutta niiden hankkimisessa on ollut sama este, kuin mistä prof. R. omalta osaltaankin on huomauttanut: mahdottomuus päästä kokoelmiin käsiksi. En ole minäkään voinut panna pyörimään mitään täydellistä tiedustelukoneistoa, vaan minun on ollut tyydyttävä joihinkin suullisiin ja kirjeellisiin kyselyihin.

Ristiriidassa edellä mainitun moitteen kanssa tuntuu olevan se, mitä arvostelija toisessa paikassa lausuu, että hän ei ensinkään voi hyväksyä tapaani verrata vanhoja kylännimiä sellaisiin kotieläinpropreihin, jotka on todettu vasta nykypäivien karjoista. Eivätkö nämä siis lainkaan kuulu kielemme aineksiin? Kun nykypolven kansanomaiset appellatiivi hyväksytään nimen aiheeksi, vieläpä omaa sellaisen todistusarvon, että esim. Lönnroin tuntema *veas* on leimattava epävarmaksi, koska sitä ei ole todettu nykyisestä kansankielestä, miksi ei nykyään käytettävää *propria*? Kun kotieläimillä yhä vielä on nimiä, joiden juuret ulottuvat tuhansia vuosia taaksepäin (*Halli* ~ *Hallu*, *Peni* ~ *Penu*) ja kun esim. *Palti* ja *Rihti* eivät selity mistään nykyajan appellatiivista ainakaan Lounais-Suomessa, täytyy kai ilman muuta voida olettaa, että ne ovat perintöä aikaisemmilta ajoilta, ja myös verrata niitä vastaaviin kylännimiin. Eri asia tietysti on, missä tapauksissa kotieläimen nimi on ollut juuri henkilön- ja paikannimen aiheena. Arvostelija myöntää, että sama appellatiivi on voinut aiheuttaa sekä ihmisen että eläimen nimen (*Hallu*, *Valko* y.m.). Onko siis myös nimet *Tarvo* (vrt. *tarvas*) ja *Liinaharja* (Mustassakirjassa jo v. 1379; ks. SPT s. 64) voitu antaa rinnakkain ihmisille ja eläimille? Oma käsitykseni asiasta on parin vuosikymmenen kuluessa siinä määrin »oleentunut», että pelkään sen ainakin näiden nimien osalta vieväni mukani hautaan. *Hallu* nimestä tulen samaan käsitykseen kuin Ojansuu *Hallista*. Ja kun tunnettu tutkija on lausunut, että hän ei voi käsittää muuta, kuin että henkilöitä on ennen nimitetty heidän koiriensa mukaan, ei se minusta tunnu lainkaan tilapäiseltä mieleenjohtumalta, varsinkaan kun hän toisessa paikassa selittää *Liinaharjan* hevosen nimeksi. Että taas *Hallu* on *Halli* nimen rinnakkaisjohdannainen, alkuaan kai *ut-*, *ude-*loppuinen deminutiivi, näkyy jo sanakirjatiedoista. Kun *Rikanti* nimeäkin on ennen käsitelty, ihmettelen vain, miksi ei sanan merkitystä ole katsottu niin helposti saatavasta lähteestä kuin Wiedemannin sanakirjasta. Vai eikö selvää sanaa ole tahdottu ottaa varteen? Mutta jos on kolme tai neljä tapausta, eikö niitä yhtä hyvin saata olla kolme- tai neljäkymmentä! — Toiselta puolen on — ja varmaan enemmän — tapauksia, että ihmisen nimi on joutunut eläimelle, mutta verrannollisia ne joka tapauksessa ovat.

Nimien siirtymisajatuksen arvostelija tuntuu ottavan hyvin kriittillisen asenteen, ja kuitenkin paikannimien käyttö historian tutkimuksen apuna perustuu juuri siihen — tietysti eräin edellytyksin. Kun esim. Laitilan *Vekka* luontevasti voi selittyä *veas* sanasta, niin mikä estää pitämästä Sääksmäen *Vekkalaa* siirtymänä, koska arkeologian tuloksetkin viittaavat jo esihistoriallisena aikana vallinneeseen asutusyhteyteen juuri näiden seutujen ja nykyisen Laitilan—Kalannin välillä? Tietysti on eri alku-kerän mahdollisuuskien otettava huomioon, mutta en siihen enää näiden nimien kohdalta paljoa usko. Siitä ajatuksesta, että *Kammi* nimi (*propria*) olisi voinut esim. merenkulun mukana siirtyä sellaiseen laivareitin varrella sijaitsevaan saareen kuin

Pyhänmaan Kammelaan, josta käsin yhä vieläkin harjoitetaan pitkän matkan rannikkopurjehdusta, olen valmis luopumaan, niin pian kuin olen huomannut osoitetun, että *kammi* 'rahi' on 1300-lukua myöhempi laina. Aivan elispäiväinen se ei maallikkokäsityksen mukaan liene, koska se on ehditty omaksumaan paitsi vepsään, vatajan, auukseen ja karjalaan myös kai näiden välityksellä Itä-Suomeen. *Kammela* nimen kantana täytynee joka tapauksessa olla *kammi*, koska samassa kylässä on *Kamminkari* ja näinkin harvinaisten nimien osuminen juuri saman saarikylän alueelle tuskin olisi otaksuttavaa, jos niillä ei olisi mitään keskinäistä asiayhteyttä. Jälkimmäinen tosin olisi voinut tulla *kampi* sanasta, mutta ei edellinen. Muuta *kammi* sanan merkitystä kuin yllä mainitun taas en tunne, mutta on tietysti mahdollista, että sellainen on voinut olla.

Edellisen jälkeen kiintyy huomio toisen — läntisen — lainasanan, appellatiivin *nihti* ikäkysymykseen. Jos on syytä epäillä, että Lönnrotkin on tuulesta temmannut sanoja, onko sitten Söderwall niin luotettava auktoriteetti, että sanan ei voida katsoa tulleen ruotsiin ja sitä tietä maamme lounaisrannikolle sataa vuotta aikaisemmin, kuin milloin se on ensi kertaa todettu, jolloin vielä *nihti* asu olisi täällä ollut mahdollinen? Varmaksi tätä ei kyllä prof. Rapolakaan väitä. Nihtiö on tosin 1500-luvulla useimmiten kirjoitettu d:llä, mutta myös — jo v. 1545 — t:llä. Luonnollisempaa pitäisinpä d:tä t:n kuin t:tä d:n merkinä. Jos nimi on todella alkuun ollut **nihdiö*, on sen etymologian ratkaisemisessa probleemi, jonka edessä ainakin minun täytyy vaieta, samoin myös suhteen *nihdiö* : *nihde* selittämisessä.

Nimien etymologioista tuskin kannattaa enempää puhua, sillä niistä voi eri tapauksissa olla yhtä monta mieltä kuin miestäkin. Huomautan kuitenkin, että analyyysi *Haku* + *la* ei minun ainespiirini rajoissa johda järjellisiin tuloksiin, että *Pieto* nimestä on esitetty molemmat tunnetut merkitykset, 'Pietari' ja 'piettiö', mutta jätetty ratkaisematta, kumpi on ollut *Pietola* nimen aiheena, koska siihen nähdäkseni ei ole ollut riittäviä mahdollisuuksia, että *Kytämä* asu perustuu vanhimpiin asiakirjamerkintöihin ja nimen etymologinen vertailu on sen mukainen, että *Nihattula* nimestä ei ole esitetty vastaväitettä entiseen selitykseen, mutta on alleviivattu merkityspuolia, joihin ei ennen ole kiinnitetty huomiota, ja että *Rikantiila* nimestä on tuotu esiin oleellinen lisä, josta ennen ei ole mainittu mitään. En myöskään käsitä, miksi ei voida ottaa huomioon eräiden sanojen häviämismahdollisuutta: *pieto* 'piettiö', *uu*, *vahterus*, *veas*, jos toisaalta hyväksytään *häihtyä*, *loppi* ja *Pieto* 'Pietari', joita ei tunneta paikkakunnan nykykielestä eikä edes muusta nimestöstä. Kun esim. ikivanha *uu* sana on — tietysti kantasuomen tietä — tullut johonkin osaan maamme, sen on kai täytynyt joskus olla käytännössä muuallakin, koska suomalainen kansamme kerran on samasta pesästä lähtenyt. Olen kyllä alkuun ajatellut *uu* nimen selittämistä *uuhi*-nimiksi, mutta juuri tapaukset *Uukari*, *Uluoto*, *Uusalmi* (ei *üssalm*) ovat siitä varoittaneet. Se, että jokin kari tai luoto on ollut lammaslaitumena, ei mitään todista seudulla, jossa kaikkia sellaisia käytetään tähän tarkoitukseen ja jossa myös uuttujen asettaminen puihin on yleistä. *Kodis* sanan yhteys *koti* sanan kanssa ei mahda olla riidaton, vaikkakin on mahdollinen (is-johdannainen!). Ainakin Äimä on sille ajatellut etymologiaa aivan toiselta taholta. Se seikka, että Lizelius aikoinaan on samastanut koto- ja kodiksimenhaltijat, ei kai mitään todista näiden sanojen etymologisesta yhteydestä eikä vaikutuksestakaan puoleen tai toiseen. Satakunnassa on kyllä *us*-loppuisia paikannimijohdannaisia, mutta *Vahterus*-tyyppiä en ole Vakka-Suomen alueelta huomannut; *kainussär* Lapista ei kuulune siihen.

Väite, että nimen iän määrittelyä topografisin perustein olisi sovellettu vain *Kuivarauma* (*kuiviraumo*) nimeen, ei sentään täysin pidä paikkaansa. Tätä kriteeriä olen omalta vähältä osaltani yrittänyt käyttää myös *Edväinen* nimen kohdalta, miten luotettavin tuloksin kummassakin tapauksessa, on eri asia, koska en voi tietää, mistä eri korkeustasolla sijaitsevista »raumoista» *Kuivarauman* kylän nimi on aiheutunut ja miten pitkälle ne ovat kuivuneet, kun nimi on annettu, enkä myöskään, mitä *Edväinen* alkuun on tarkoittanut, saartako vai kylää, ja mikä käsite alkuun on ollut *Ärväskivi*. Milloin on ollut mahdollista, olen viitannut yli-insinööri Alfred A. Gustafssonin tunnettuun julkaisuun, joka on laadittu topografikarttojen perusteella. Viimeksimainitut apuneuvot filologin käsissä ovat luullakseni kuitenkin sitä laatua, että niiden käyttämisestä pikemminkin pitäisi varoittaa kuin siihen kehoittaa, koska olen voinut todeta, että ammattimieskin voi niiden perusteella saada erheellisen käsityksen asuman todellisesta iästä. Silmämääräisestikin tosin voisin vielä esim. *Haa-*

pasaaren yksinäistilan alueen arvioida olleen saarena vielä 100—200 vuotta sitten, jos tietäisin varmasti, miten laajalle tämän saaren alue alkuaan on ulottunut. Mutta kokonaisten laajojen kyläalueiden maanmittaus- ja punnitustoimitus on jo sitä lajia ammattityötä, että siitä mieluummin pidättyy kuin julkaisee numeroita, joiden pätevydestä ei voi itsekään olla varma. Enhän esim. voi tietää, mitä Pyhänmaan *Pitkäänluotoon* alkuaan on kuulunut, vain nykyisen kylän alueko vai myös *Kettelin*, koska saaret, joissa nämä kylät sijaitsevat, ovat kasvaneet yhteen vieläpä *Pyhämaakin* niihin.

Määräys- ja perusosan välistä merkityssuhdetta ei ole jätetty selittämättä ainaakaan *Isokorpi* nimen osalta; olisiko loppukatsauksessa ollut toistettava se, mistä lukija on saanut selvityksen jo k.o. artikkelissa?

Sanakirjaselitysten käyttämisestä näyttävät yliopistomiehetkin olevan eri mieltä, toinen varoittaa painattamasta sitaatteja sellaisinaan, toinen taas niitä valikoimasta. Missä määrin siinä nähdään mielivaltaa, riippuu kai siitä, miltä näkökulmalta kukin tarkastelija asiaa katsoo. Valitettavaa on, että sitaattien tarkistukseen ei jäänyt riittävää aikaa, joka kylläkin olisi ollut tarpeellista nykyään, kun kirjapainoissa työskennellään ilmeisesti hyvin tottumattomin voimin. Mutta ajan ahdinko mottiurakkoineen ei tunnu vain kirjapainoissa, vaan myös kirjoittajien työhuoneissa. Gananderin lukemisessa on kyllä sattunut eräitä erehdyksiäkin, joiden oikaisemisesta olen kiitollinen. Välimerkien käytössä on pyritty noudattamaan tavallisia kieliopin sääntöjä. Kirjan käyttäjille huomautan kuitenkin, että täydellisesti kirjoitetujen vuosisatalukujen erottaminen puolipisteellä on ollut välttämätöntä, jotta pilkku olisi voitu säästää erottamaan kymmenlukuja tarvitsematta kussakin kohden toistaa saman vuosisadan satalukuja, koska muuten koko numeroiden merkitsemisjärjestelmä useissa tapauksissa olisi mennyt sekaisin. Johdonmukaisuus taas on vaatinut saman menetelmän noudattamista sellaisissakin tapauksissa, missä sekaannusta ei olisi syntynyt. Samoin on arkiston numerot ja niiden sivuja osoittavat erotettu toisistaan pilkuilla, mutta arkiston eri numerot sivunumeroineen puolipisteillä. Näin on säästyty satojen jopa tuhansien numeroiden ja kirjainlyhennysten toistamisesta. Samoin on lyhennys, joka on merkittynä lyhennysluetteloon (myös Suomenmaa teokseen), jäljennetty kaksoispisteen ja päätteen edelläkin sellaisenaan, siis lyhennysmerkkeineen. Muihin yleisesti käytettyihin lyhennyksiin, joita ei ole lyhennysluettelossa, ei päätteen edelle ole pistettä merkitty. Ojansuun olen havainnut käyttäneen pistettä sellaisessakin tapauksessa kuin esim. Lapin pit.n (SPT s. 62). Pilkkua en ole käyttänyt lähdemerkintöjen ja s. (sivu) lyhennyksen välissä, enkä luule tästä menettelystä olevan mitään haittaa. Kirjasinlajeista huomautan, että kapiteli-kirjasimilla ei ole painettu varsinaisten tieteellisten tutkimusten kirjoittajien nimiä, vaan ainoastaan vanhaisten tieteellisten tutkimusten kirjoittajien. Erään erehdyksen olen suullisesti oikaissut. Mitä muuta tavallisesta painoasusta poikkeavaa julkaisussa ehkä on havaittavissa, en voi sanoa, kun yksityiskohtia siitä ei ole esitetty.

Koska sanonnallakin aina on oma tunnearvonsa, haluan lopuksi huomauttaa, että vaikka koetutkimukseni alkuaineiksi onkin saatu eri tahoilta, eivät ne sentään ole sieltä täältä kokoon haalittuja, vaan suunnitelmanmukaisen keräilytyön tulosta. Tällaiselta alalta voisi varmaan tehdä poimintoja vaikka koko ikänsä. Valitan, että keräilytyössä on jokin tärkeäkin lähde jäänyt huomaamatta ja sen johdosta mm. syntymäpitäjäni, ent. *Uudenkirkon*, ja koulukaupunkini, *Uudenkaupungin*, nimiä viljellyt entisajan virkamiehistö joutunut esityksessäni liika ruotsalaiseen valoon. Itsestään selvää on, että paikkakunnan suomalainen kansa jo ennen viime vuosisataa on käyttänyt näitä suomalaisia nimiä. Professori Rapolan julki tuomilla virallisilla tiedoilla voitaneen katsoa todetun, että niin on ollut asian laita jo 1600-luvulla. sillä kansankieleen perustumattomia nimiasuja tuskin olisi painotuotteissakaan käytetty.

Raumalla 4. tammik. 1944.

J. A. Lopmeri.